

İSTANBUL
KÜLTÜR
ÜNİVERSİTESİ

HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

Ocak 2024

Yıl: 23 · Cilt: 23 · Sayı: 1

ISSN: 1309-8837

HAKEMLİ MAKALELER

Türk Ticaret Kanunu Düzenlemesinde Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma ve İnceleme Hakkının Mahkeme Aracılığıyla Kullanılmasında Mahkemenin Kararının Kesinliği İlkesinin Kapsamı

Precision of the Court's Decision Principle's Scope in the Exercise of the Right of a Shareholder to Demand Information and Examine at a Joint Stock Company Through the Court in the Arrangement of the Turkish Trade Law

Doç. Dr. Dilek CENGİZ

Merkez Bankası Sayısal Parası

Central Bank Digital Currencies

Dr. Öğr. Üyesi Rifat CANKAT

Geçici Korunan Suriyelilerin Sorumluluğunun Paylaşılmasında Uluslararası İş Birliğinin Gerekliği ve Avrupa Birliği Fonları

The Necessity of International Cooperation in Sharing the Responsibility of Temporarily Protected Syrians and European Union Funds

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe ARIKAN ÇAKIR

Mesleki Sorumlulukları Boyutuyla Avukatların Görev Suçları ve Yargılanma Usulü

Duty Crimes and Trial Procedure of Lawyers in the Dimension of Their Professional Responsibilities

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Topel ÇİFTÇİOĞLU

İşgücü Piyasalarında Centilmenlik Anlaşmaları ve Türk Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler

Gentlemen's Agreements in the Labor Markets and Recent Developments in Turkish Competition Law

Dr. Öğr. Üyesi Gökmen GÜNDOĞDU

Yürütmenin Durdurulması İstemi Hakkında Verilen Kararlara İtiraz Müessesesi

(Yargı Kararlarından Hareketle Bir İnceleme)

Appeal against Decisions on Requests for Suspension of Execution

(A Jurisprudence-Based Review)

Dr. Öğr. Üyesi Cihan YÜZBAŞIOĞLU

Çok Eşlilik Kurumunun Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Evaluation of the Polygamy Institution within the Framework of Turkish Civil Law

Dr. İlyas SAĞLAM

Aihm Kararları Açısından, Adil Denge Kavramı İçin Gözetilecek İlkeler, Kavramın İçeriğinde Bulunan Öğeler, Kavramın Tanımı ve Terminoloji Sorunu

Principles to be Followed by the ECtHR in Relation to the Concept of Fair Balance, Elements Contained by the Concept, Its Definition and the Question of Terminology

Ahmet Münici ÖZMEN

Eski Kurallar, Yeni Sorunlar: Deniz Savaşı Hukukunun Kaynakları Üzerine Bir İnceleme

Old Rules, New Challenges: An Analysis of the Sources of the Law of Naval Warfare

Mustafa TUNCER

seçkin

**İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
(İKÜHFD)**

Yıl: 23 • Cilt 23 • Sayı: 1 • Ocak 2024

*İKÜHFD (ISSN 1309-8837) yılda iki sayı olarak yayınlanan,
ULAKBİM (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) Ulusal Hukuk Veri Tabanına
kabul edilmiş hakemli bir dergidir.*

YAYIN SAHİBİ

Seçkin Yayıncılık A.Ş. adına
Koray SEÇKİN

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Nihal URAL

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

Doç. Dr. M. Aytaç ÖZELÇİ

SAYFA & KAPAK TASARIMI

Emre KIZMAZ

ISSN

1309-8837

YAYIN TÜRÜ

Yaygın Süreli, 6 Ayda Bir Yayımlanır

YAYINCI

Seçkin Yayıncılık A.Ş. (Sertifika No: 45644)
Mustafa Kemal Mah. 2158. Sok. No: 13
Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 435 30 30 (pbx)
Faks: (0312) 435 24 72
E-Posta: editor@seckin.com.tr
Web Adresi: www.seckin.com.tr

BASILAN MATBAA

Vadi Grafik Ltd. Şti. (Sertifika No: 47479)
İvedik Organize Sanayi Bölgesi
1420 Cad. No: 58/1
Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0312) 395 85 71

BASIM TARİHİ / YERİ

Mart 2024 / ANKARA

Dergide yer alan makalelerin ve yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

YAYIN KURULU

Prof. Dr. İlhan ULUSAN
Prof. Dr. Bahri ÖZTÜRK
Prof. Dr. Durmuş TEZCAN
Prof. Dr. Merih Kemal OMAĞ
Dr. Öğr. Üyesi Elif ALTINOK ÇALIŞKAN
Dr. Öğr. Üyesi Çağla KANDIRALIOĞLU

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Tayfun AKGÜNER
Prof. Dr. Aysel ÇELİKEL
Prof. Dr. Turgut KALPSÜZ
Prof. Dr. Rayegan KENDER
Prof. Dr. Ergin NOMER
Prof. Dr. Bahri ÖZTÜRK
Prof. Dr. Ata SAKMAR
Prof. Dr. Ünal TEKİNALP
Prof. Dr. Durmuş TEZCAN
Prof. Dr. İlhan ULUSAN
Prof. Dr. Atilla ALTOP
Prof. Dr. Hasan KÖNİ
Prof. Dr. Merih Kemal OMAĞ
Prof. Dr. Ali Necip ORTAN
Prof. Dr. Timur DEMİRBAŞ
Prof. Dr. Turgut ÖZ
Prof. Dr. Ali ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY
Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ
Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU
Prof. Dr. Mustafa Ruhan ERDEM
Prof. Dr. Nurşen CANIKLIOĞLU

Prof. Dr. Oğuz SANCAKDAR
Prof. Dr. Funda BAŞARAN YAVAŞLAR
Prof. Dr. Hülya TAŞ KORKMAZ
Doç. Dr. Oğuz ŞİMŞEK
Doç. Dr. Cem AKBIYIK
Doç. Dr. Çiğdem YAZICI TIKTIK
Doç. Dr. Fatih GÜNDOĞDU
Doç. Dr. Cemil SİMİL
Doç. Dr. M. Aytaç ÖZELÇİ
Dr. Öğr. Üyesi Münevver AKTAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Mesut EREN
Dr. Öğr. Üyesi Ömer KORKMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt BELLİCAN
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Çağla KANDIRALIOĞU CUYLAN
Dr. Öğr. Üyesi Özge SIRMA GEZER
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Filiz SAYGILAR KIRIT
Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BOZKURT GÜMRÜKÇÜOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Emine MINDİZ
Dr. Öğr. Üyesi Bilge ERSON ASAR
Dr. Öğr. Üyesi Nihal URAL
Dr. Öğr. Üyesi Elif ALTINOK ÇALIŞKAN
Dr. Öğr. Üyesi Özlem ACAR ÜNAL
Dr. Öğr. Üyesi Sakine Nilüfer BİLGİN
Dr. Öğr. Üyesi Efser ERDEN TÜTÜNCÜ
Dr. Öğr. Üyesi Ender DEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Güler GÜMÜŞSOY KARAKURT
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem TÜTÜNCÜ
Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe KARAÇOBAN GÜNEŞ
Dr. Öğr. Üyesi Safiye Nur BAĞRIAÇIK
Dr. Öğr. Üyesi Nazlı Hilal DEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Ceren YILDIZ

İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Yayın İlkeleri

1. İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi “Hakemli Dergi” statüsünde ve yılda iki sayı (Ocak ve Temmuz) olarak yayımlanmaktadır.
2. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır.
3. Yazarlar, unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, iletişim adresleri ile telefonlarını ve e-mail adreslerini bildirmelidirler.
4. Yazılar “Microsoft Word” programında hazırlanıp bir CD’ye kaydedilerek İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Yayın Kurulu’na ya da ikuhfd@iku.edu.tr adresine e-posta olarak gönderilmesi gerekmektedir.
5. Bilimsellik ölçütlerine uyulmadığı ve olağanın üzerinde yazım yanlışlarının tespit edildiği yazılar, yayın komisyonu tarafından geri çevrilir.
6. Yayın Kurulunca yapılacak ilk değerlendirmeden sonra yazılar kör hakemlik sistemi uyarınca yazar adı metinden çıkarılarak hakeme gönderilir. Bu bağlamda yazara da yazının hangi hakeme gönderildiği ile ilgili bilgi verilmez. Hakemden gelen rapor doğrultusunda yazının yayınlanmasına veya yazardan rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yazının geri çevrilmesine karar verilir ve yazar durumdan en kısa sürede haberdar edilir.
7. Yazardan düzeltme istenilmesi halinde, düzeltmenin en geç 15 gün içinde yayın kuruluna gönderilmesi gerekmektedir.
8. Dergide, hakem denetiminden geçen çalışmalar dışında, *mahkeme kararlarına ve yorumlara da* yer verilir. Bu nitelikteki yazıların kabulü veya geri çevrilmesi, Yayın Kurulunun yetkisindedir.
9. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere tüm yayın hakları İstanbul Kültür Üniversitesine aittir. Yazarlar telif haklarını Üniversiteye devretmiş sayılır, ayrıca telif ücreti ödenmez.
10. Derginin yazı dili esas olarak Türkçe olmakla birlikte, dergide yabancı dilde yazılara da yer verilmektedir. Yazılar Türkçe veya yabancı dillerden herhangi birinde yazılmış olsalar dahi, her bir yazıda en az 100, en çok 200 sözcükten oluşan Türkçe başlık ve özetleri ile beşer anahtar sözcüğün yazının başına eklenerek gönderilmesi gereklidir.
11. Yazıların, Times New Roman karakterinde, 1,5 satır aralığında ve 12 punto olarak yazılması gerekmektedir. Yazının dipnotları sayfa altında gösterilerek 10 punto olarak hazırlanmalıdır. Dipnotlar sayfa altında gösterilmelidir. Yazıların sonunda, yazıda kullanılan kaynakların yazar soyadına göre alfabetik sıraya dizildiği kaynakçaya yer verilmelidir. Yararlanılan kaynaklara ilişkin metin içindeki atıflar, her bir sayfa sonunda dipnot olarak gösterilmelidir.

- Kitaplar dipnotlarda aşağıdaki şekilde yer almalıdır:
Yazarın SOYADI, Adı; *Kitabın Adı*, Baskı, Yayınevinin İsmi, Baskı Yeri, Yıl, Sayfa sayısı.
 - Makaleler dipnot listesinde aşağıdaki şekilde yer almalıdır:
Yazarın SOYADI, Adı; *Makalenin Başlığı*, Derginin İsmi, Cilt Numarası, Yıl, sayfa sayısı.
 - Göndermeler aşağıdaki şekilde yapılmalıdır:
Yazarın SOYADI, s. sayfa sayısı.
 - Kararlar dipnotlarda aşağıdaki şekilde yer almalıdır:
Y. 1. HD., T. 01.01.2001, E. 2001/1, K. 2001/2. örneğine uygun olarak yapılması.
 - İnternette alınan dokümanlar dipnotta aşağıdaki şekilde yer almalıdır:
Yazarın SOYADI, Adı; *Yazının Başlığı*, Tarih, İnternet adresi, Erişim Yılı.
 - Kitaplar kaynakçada aşağıdaki şekilde yer almalıdır:
Yazarın SOYADI, Adı; *Kitabın Adı*, Baskı, Yayınevinin İsmi, Baskı Yeri, Yıl.
 - Makaleler kaynakça listesinde aşağıdaki şekilde yer almalıdır:
Yazarın SOYADI, Adı; *Makalenin Başlığı*, Derginin İsmi, Cilt Numarası, İlk ve Son Sayfa Numaraları, Yıl.
 - İnternette alınan dokümanlar kaynakçada aşağıdaki şekilde yer almalıdır:
Yazarın SOYADI, Adı; *Yazının Başlığı*, Tarih, İnternet adresi, Erişim Yılı.
- 12.** Metin içerisindeki kısaltmalarda, kısaltılacak isim veya başlık metinde ilk defa kullanıldığında kısaltılmadan ve parantez içinde kısaltması belirtilerek kullanılmalı veya kısaltılmış isim ya da başlık karşılıkları ile kısaltmalar cetvelinde gösterilmeli; dipnotlarda kullanılan kısaltmalara ise, sadece kısaltmalar cetvelinde yer verilmelidir.

İçindekiler

Türk Ticaret Kanunu Düzenlemesinde Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma ve İnceleme Hakkının Mahkeme Aracılığıyla Kullanılmasında Mahkemenin Kararının Kesinliği İlkesinin Kapsamı

Precision of the Court's Decision Principle's Scope in the Exercise of the Right of a Shareholder to Demand Information and Examine at a Joint Stock Company Through the Court in the Arrangement of the Turkish Trade Law

Doç. Dr. Dilek CENGİZ 1

Merkez Bankası Sayısal Parası

Central Bank Digital Currencies

Dr. Öğr. Üyesi Rifat CANKAT 33

Geçici Korunan Suriyelilerin Sorumluluğunun Paylaşılmasında Uluslararası İş Birliğinin Gerekliliği ve Avrupa Birliği Fonları

The Necessity of International Cooperation in Sharing the Responsibility of Temporarily Protected Syrians and European Union Funds

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe ARIKAN ÇAKIR 59

Mesleki Sorumlulukları Boyutuyla Avukatların Görev Suçları ve Yargılanma Usulü

Duty Crimes and Trial Procedure of Lawyers in the Dimension of Their Professional Responsibilities

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Topel ÇİFTÇİOĞLU 77

İşgücü Piyasalarında Centilmenlik Anlaşmaları ve Türk Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler

Gentlemen's Agreements in the Labor Markets and Recent Developments in Turkish Competition Law

Dr. Öğr. Üyesi Gökmen GÜNDOĞDU 111

Yürütmenin Durdurulması İstemi Hakkında Verilen Kararlara İtiraz Müessesesi

(Yargı Kararlarından Hareketle Bir İnceleme)

Appeal against Decisions on Requests for Suspension of Execution

(A Jurisprudence-Based Review)

Dr. Öğr. Üyesi Cihan YÜZBAŞIOĞLU 141

Çok Eşlilik Kurumunun Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Evaluation of the Polygamy Institution within the Framework of Turkish Civil Law

Dr. İlyas SAĞLAM 203

AİHM Kararları Açısından, Adil Denge Kavramı İçin Gözetilecek İlkeler, Kavramın İçeriğinde Bulunan Öğeler, Kavramın Tanımı ve Terminoloji Sorunu

Principles to be Followed by the ECtHR in Relation to the Concept of Fair Balance, Elements Contained by the Concept, Its Definition and the Question of Terminology

Ahmet Münci ÖZMEN 235

Eski Kurallar, Yeni Sorunlar: Deniz Savaşı Hukukunun Kaynakları Üzerine Bir İnceleme

Old Rules, New Challenges: An Analysis of the Sources of the Law of Naval Warfare

Mustafa TUNCER 259

GEÇİCİ KORUNAN SURİYELİLERİN SORUMLULUĞUNUN PAYLAŞILMASINDA ULUSLARARASI İŞ BİRLİĞİNİN GEREKLİLİĞİ VE AVRUPA BİRLİĞİ FONLARI^(*)

Dr. Öğr. Üyesi **Gökçe ARIKAN ÇAKIR**^(**)

Balıkesir Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü,
Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı / Balıkesir - Türkiye

Öz: Geçici korunan Suriyelilerin sorumluluğunun paylaşılmasında uluslararası iş birliğinin ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik finansal yardımlarının yeterli olmaması geçici korunan Suriyelilerin sorumluluğunun sadece Türkiye tarafından üstlenilmesi sonucu meydana getirmektedir. Oysa devletlerin tek başlarına büyük ölçekteki sığınmacı akınları karşısında soruna çözüm bulabilmeleri mümkün olmayıp böylesi bir sorunun çözümü ancak uluslararası iş birliğini gerektirmektedir. 19.12.2018 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Düzenli, Sistemli ve Güvenli Göç İçin Küresel Mutabakat da adil olmak üzere sorumluluk paylaşımı konusunda bağlayıcı bir düzenleme olmaması önemli bir eksikliktir. Bu anlamda sorumluluk paylaşımına ilişkin uluslararası çevre hukukunda kabul edilen "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkesinin" sığınma arayanların sorumluluğunun paylaşılmasında da benimsenerek; devletlerin kapasite ve kaynak farklılıkları sebebiyle sorumluluk paylaşım düzenlemelerine farklı şekilde katkıda bulunmalarının açık ve şeffaf bir şekilde belirlendiği bağlayıcı uluslararası bir düzenleme gerçekleştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Geçici Korunan Suriyeliler, Sorumluluk Paylaşımı, Avrupa Birliği Mali Yardımı, Avrupa Birliği Fonları, Yeniden Yerleştirme.

^(*) Hakemli makaledir,
Makale geliş tarihi: 27.12.2023 - Makale kabul tarihi: 26.02.2024.

26-29 Mayıs 2022 tarihlerinde Ankara Barosu XII. Uluslararası Hukuk Kurultayı'nda sunulan "Avrupa Birliği Fonları, Uluslararası Toplumun Sorumluluğunda Olan Geçici Korunan Suriyelilerin Sorumluluğunun Paylaşıldığını Gösterir mi?" başlıklı özet bildirinin genişletilmiş halidir.

^(**) E-posta: gokce.arikan@balikesir.edu.tr,
Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-0883-1795>.

The Necessity of International Cooperation in Sharing the Responsibility of Temporarily Protected Syrians and European Union Funds

Abstract: The fact that international cooperation and the European Union’s financial aid to Turkey is not sufficient in sharing the responsibility of temporarily protected Syrians makes it necessary for Turkey to assume the responsibility of temporarily protected Syrians only. However, it is not possible for states to find a solution to the problem of large-scale refugee influxes on their own, and the solution to such a problem only requires international cooperation. It is an important deficiency that there is no binding regulation on fair responsibility sharing including the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, which was adopted by the United Nations General Assembly on 19.12.2018. In this sense, the “common but differentiated responsibility” accepted in international environmental law regarding responsibility sharing should be adopted in sharing the responsibility of asylum seekers, and a binding international regulation should be established in which the different contributions of states to responsibility sharing arrangements due to capacity and resource differences are clearly and transparently determined.

Keywords: Temporarily Protected Syrians, Responsibility Sharing, The EU Facility for Refugees in Turkey, European Union Funds, Resettlement.

Giriş

Türkiye 2011 yılından itibaren Suriye’den gelen kitlesel akın sebebiyle Dünya’da en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiş ve 14.12.2023 tarihi itibarıyla de Türkiye’de bulunan geçici korunan Suriyeli sayısı resmi verilere göre 3.226.141 kişidir.¹ Ayrıca Türkiye üzerinde göç baskısı sona ermiş de değildir zira 22.09.2023 tarihli Avrupa Birliği (AB) Raporu’nda Türkiye’nin halen ciddi bir göç baskısıyla karşı karşıya kalmaya devam ettiği açıkça ifade edilmektedir.² Göçü sınırlarının dışında yönetmeyi hedefleyen AB bu amacına ulaşmak için 24.11.2015 tarihli Avrupa Birliği Komisyonu kararı ile Türkiye’deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı (*The EU Facility for Refugees in Turkey*)’ni³ uygulamaktadır.

AB, Türkiye’nin yoğun sığınmacı akınında ilk kabul ve transit ülke olmasının coğrafi konumu ile ilişkilendirmektedir.⁴ Ancak coğrafi yakınlık sebebiyle de olsa göç uluslararası iş birliği olmaksızın tek başına bir devletin sorumluluğuna bırakılarak çözülemeyecek kadar önemli bir konudur. Bu anlamda Suriye’den gelen kitlesel akının başta Türkiye olmak üzere sadece Orta Doğu bölgesindeki ülkelerin üzerinde bırakılmaması ve söz konusu sorumluluğun uluslararası toplum tarafından paylaşılması gerekmektedir.⁵

Dünya genelindeki sığınmacıların dağılımına bakıldığında da düşük ve orta gelirli gelişmekte olan ülkeler aleyhine tamamen dengesiz bir durum olduğu görüldüğünden,⁶ uluslararası toplumun sorumluluğunda olan geçici korunan Suriyelilerin sorumluluğunun adil bir şekilde paylaşılması gerekmektedir. Bu

¹ **GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI**, *Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler*, 14.12.2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 2023.

² **EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey*, COM/2023/543 final, Brussels, 22.9.2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:543:FIN>, 2023.

³ **EUROPEAN COMMISSION**, *Commission Decision C(2015) 9500 of 24.11.2015 on the coordination of the actions of the Union and of the Member States through a coordination mechanism - the Refugee Facility for Turkey*, Strasbourg, C(2015) 9500 final, 24.11.2015, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/commission_decision_on_facility_for_refugees_in_turkey_24_november.pdf, 2023.

⁴ **EUROPEAN COMMISSION**, *Commission Decision of 24 November 2015 on the coordination of the actions of the Union and of the Member States through a coordination mechanism - the Refugee Facility for Turkey*, (2015/C 407/07), 8.12.2015, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015D1208\(02\)&rid=1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015D1208(02)&rid=1), 2023.

⁵ **AKRAM**, Susan M.; *Protecting Syrian Refugees: Laws, Policies, and Global Responsibility Sharing Report Summary*, Middle East Law and Interdisciplinary Governance Journal, C. 7, 2015, s. 317.

⁶ **UNITED NATIONS SECRETARY GENERAL**, *In Safety and Dignity: Addressing Large Movements of Refugees and Migrants: Report of the Secretary-General*, UN Doc A/70/59, 21.04.2016, <https://digitallibrary.un.org/record/828239>, 2023.

anlamda geçici korunan Suriyelilerin sorumluluğunun paylaşılmasında uluslararası iş birliğinin gerekliliği ve AB fonları; sorumluluk paylaşımında uluslararası iş birliği, AB fonlarının kapsamı, AB fonlarının uluslararası sorumluluk paylaşımında yeterli olmaması ve geçici korunan Suriyelilerin uluslararası sorumluluğunun paylaşılmasına yönelik çözüm önerileri olmak üzere dört bölümde ele alınmaktadır.

A. Sorumluluk Paylaşımında Uluslararası İşbirliği

Sorumluluk paylaşımı mülteci koruması bağlamında ortaya çıkan, uluslararası iş birliğinin özel bir şekli olmakla birlikte uluslararası iş birliği sadece sorumluluk paylaşımı ile sınırlı olmayıp daha geniş bir kavramdır.⁷ Sorumluluk paylaşımı ve uluslararası iş birliği kavramların açıkça tanımlanmamış olması sebebiyle uygulamada devletler nasıl davranacakları konusunda çeşitli yorumlar benimsemektedirler.⁸ Genel anlamda sorumluluk paylaşımı, başka bir ülkenin topraklarında bulunan sığınma arayanların yeniden yerleştirilmesi ya da finansal yardım sağlanması yoluyla onların korunmasına yönelik olarak devletlerin katkıda bulunduğu uluslararası iş birliği olarak ifade edilmektedir.⁹

Birleşmiş Milletler Şartı'nın¹⁰ 55 ve 56. maddelerinde uluslararası sorunların çözümünde üye devletlerin iş birliği içinde hareket etmesi gerektiği düzenlenmektedir. 1951 Cenevre Antlaşması¹¹ Başlangıç kısmında da sığınma hakkı tanınmanın, bazı devletler üzerinde aşırı bir yük (*burden*) oluşturabileceği ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından uluslararası kapsamı ve niteliği kabul edilen bu durumun çözümünün uluslararası iş birliği olmadan başarıya ulaşamayacağı açıkça ifade edilmektedir. Bu anlamda devletlerin tek başlarına büyük ölçekteki sığınmacı akınlarını tek başlarına çözebilmeleri mümkün olmadığından

⁷ DOWD, Rebecca, MCADAM, Jane; International Cooperation and Responsibility Sharing to Protect Refugees: What, Why and How, International and Comparative Law Quarterly, C. 66, 2017, s. 870.

⁸ DOWD, MCADAM, s. 869.

⁹ BETTS, Alexander, COSTELLO Cathryn, ZAUN, Natascha; *A Fair Share: Refugees and Responsibility-Sharing*, 2017, <https://www.delmi.se/en/publications/report-and-policy-brief-2017-10-a-fair-share-refugees-and-responsibility-sharing/>, 2023.

¹⁰ 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da imzalanmış ve 110. maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye Antlaşmayı Milletlerarası Adalet Divanı Statüsüyle birlikte 15 Ağustos 1945'te onaylamıştır. 4801 Sayılı Onay Kanunu 24 Ağustos 1945 gün ve 6902 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

¹¹ BMGK'nun 14.12.1950 tarih ve 429/(V) sayılı kararıyla toplanan konferansta kabul edilerek Cenevre'de 28 Temmuz 1951 Tarihinde imzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme 43. maddesi gereğince 22.04.1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir; R.G. T. 05.09.1961, S. 10898.

uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.¹² Ancak 1951 Cenevre Antlaşması'nda sorumluluk paylaşımına ilişkin bağlayıcı bir düzenleme yer almamaktadır. Sorumluluk paylaşımına ilişkin bağlayıcı düzenlemelerin bulunmaması ise küresel anlamda mültecilerle ilgili sorumluluk paylaşımına yönelik çabaların başarısız olması eğilimini arttırmaktadır.

1951 Cenevre Antlaşması Başlangıç kısmındaki yük (*burden*) kavramı 1990'lardan itibaren "yük paylaşımı" yerine "sorumluluk paylaşımı" ifadesiyle ön plana çıkmıştır. Zira yük paylaşımı mültecilerin yük olarak görülmeleri olumsuz çağrışımını içermektedir.¹³ Söz konusu ifade mültecilerin nasıl algılandığı ve nasıl korunduğuna ilişkin bir değişim¹⁴ olmakla birlikte sorumluluk paylaşımında adil bir denge sağlayacak bağlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır.

BM Genel Kurulu, 19.09.2016 tarihinde Büyük Mülteci ve Göçmen Hareketlerinin Ele Alınmasına İlişkin Yüksek Toplantı'da aldığı kararı ile, küresel dayanışma ve mülteci korumasında bir dönüm noktası olarak ifade edilen "Göçmenler ve Mültecilere İlişkin New York Deklarasyonu"nu¹⁵ kabul etmiş ve sığınma arayanlara etkin koruma sağlanmasında sorumluluk paylaşımının önemi vurgulanmıştır.¹⁶ "Daha adil ve öngörülebilir sorumluluk paylaşımı" sağlanarak uluslararası toplumun, büyük çaptaki mülteci hareketlerine çözüm bulması amacıyla BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin mültecilere ilişkin küresel bir mutabakat önermesi çağrısında bulunulmuştur. BMMYK de bu çağrıya uygun olarak, herhangi bir hukuki bağlayıcılığı olmayan ve büyük çaptaki mülteci hareketlerine nasıl daha iyi yanıt verilebileceğini gösteren, uluslararası bir mutabakat niteliği taşıyan ve uzun süreli mülteci durumlarının yanı sıra kitlesel akınlarda 1951 Cenevre Antlaşması hükümlerinin uygulanması için sorumluluk paylaşımı ve uluslararası iş birliğine dayalı olarak bir çerçeve sağlayan "Mültecilere İlişkin

¹² UNITED NATIONS SECRETARY GENERAL, *In Safety and Dignity: Addressing Large Movements of Refugees and Migrants: Report of the Secretary-General*, UN Doc A/70/59, paragraf 3, 21.04.2016, <https://digitallibrary.un.org/record/828239>, 2023.

¹³ SUHRKE, Astri; *Burden-Sharing during Refugee Emergencies: The Logic of Collective versus National Action*, Journal of Refugee Studies, C. 11, S. 4, 1998, s. 396; THIELEMANN, Eiko, WILLIAMS, Richard, BOSWELL, Christina; *What System of Burden-Sharing between Member States for the Reception of Asylum Seekers?*, 2010, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/419620/IPOL-LIBE_ET\(2010\)419620_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/419620/IPOL-LIBE_ET(2010)419620_EN.pdf), s. 26, 2023.

¹⁴ LILIANA LYRA, Jubilut, WELLINGTON PEREIRA, Carneiro; *Resettlement in Solidarity: A New Regional Approach Towards a More Humane Durable Solution*, Refugee Survey Quarterly, C. 30, S. 3, 2011, s. 70.

¹⁵ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY (UNGA), *New York Declaration for Refugees and Migrants*, A/Resolution/71/1, 19.09.2016, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf, 2023.

¹⁶ UNGA, *Zero Draft of a Global Compact on Responsibility Sharing for Refugees*, attachment to a letter from the co-facilitators of the UN summit, paragraph 68, New York, 30.06.2016, <https://www.unhcr.org/media/zero-draft-global-compact-responsibility-sharing-refugees>, 2023.

*Küresel Mutabakat Taslağı*¹⁷ yayınlamıştır. BMGK, 19.12.2018 tarihli kararı ile “Düzenli, Sistemli ve Güvenli Göç İçin Küresel Mutabakat”¹⁸ kabul etmiştir. Ancak söz konusu mutabakat devletlerin gönüllü olarak finansman sağlamasına dayalı olan, bağlayıcı olmayan bir belgedir.¹⁹ Söz konusu gelişmeler iş birliği ve sorumluluk paylaşımına ilişkin olumlu bir süreci göstermekteyse de herhangi bir bağlayıcı düzenlemenin hedeflenmemiş olması, bu sürecin mülteci korumasına etkin katkı sağlamasının önünde bir engel teşkil etmektedir.²⁰

Düzenli, Sistemli ve Güvenli Göç İçin Küresel Mutabakat her ne kadar sorumluluk paylaşımına kısmen değinmiş de olsa da sorumluluk paylaşımı konusundaki dengesizlik günümüzde oldukça orantısız düzeydedir. AB başta olmak üzere son yıllardaki mülteci reformlarına ilişkin gelişmelerin çoğunun güçlü devletler tarafından tasarlandığı ve kontrol edildiği görülmektedir. Finansal yardımlar hatta yeniden yerleştirmede bile, daha az gelişmiş ülkelerin çok daha büyük sorumluluklarını adil bir şekilde paylaşmak için hiçbir çaba gösterilmediği; sistematik, adil ve öngörülebilir sorumluluk paylaşımına yönelik küresel düzeyde bağlayıcı nitelikte herhangi bir düzenleme gerçekleştirilmediği görülmektedir.²¹

Her ne kadar bazı gelişmiş devletler daha fazla sorumluluk paylaşımının gerekliliğini kabul etseler de kendilerini herhangi bir somut yükümlülük altına koyacak bağlayıcı düzenlemeler konusunda isteksizdirler.²² Uluslararası sorumluluk paylaşımına ilişkin olarak sorumlulukların küresel düzeyde sistematik ve adil bir şekilde devletler arasında dağıtılmasını sağlayacak bir mekanizmanın gerçekleştirilmesine ilişkin henüz bir düzenleme mevcut değildir.²³ Herhangi bir sorumluluk paylaşımı mekanizmasının başarısının devletlerce kabul edilmesi ve uygulanmasına bağlı olduğu kuşkusuzdur.²⁴

¹⁷ UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES (UNHCR), *The Global Compact on Refugees (Final Draft)*, 26.06.2018, <https://www.unhcr.org/events/conferences/5b3295167/official-version-final-draft-global-compact-refugees.html>, 2023.

¹⁸ UNGA, *The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*, A/RES/73/195, Seventy-third session, 19.12.2018, https://digitallibrary.un.org/record/1660537/files/A_RES_73_195-EN.pdf, 2023.

¹⁹ MARTIN, Susan F., DAVIS, Rochelle, BENTON, Grace, WALIANYS, Zoya; *International Responsibility-Sharing for Refugees: Perspectives from the MENA Region*, Geopolitics, History, and International Relations, C. 11, S. 1, 2019, s. 61.

²⁰ ARIKAN, Gökçe; *Göç Hukukunda Yabancıya Sağlanan Uluslararası, Bölgesel ve Ulusal Koruma*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 14-15.

²¹ HATHAWAY, James C.; *A Global Solution to a Global Refugee Crisis, On the Agenda*, The Refugee Crisis and European Integration, European Papers, C. 1, S. 1, 2016, s. 97.

²² DOWD, MCADAM, s. 890.

²³ DOWD, MCADAM, s. 865.

²⁴ KRITZMAN-AMIR, Tally; *Not in My Backyard: On the Morality of Responsibility Sharing in Refugee Law*, Brooklyn Journal of International Law, C. 34, S. 2, 2009, s. 388; SCHUCK, Peter H.; *Refugee Burden-Sharing: A Modest Proposal*, Yale Journal of International Law, C. 22, 1997, s. 271.

Uluslararası dayanışmanın en somut ifadesi olan “*üçüncü ülkeye yeniden yerleştirme*”, devletlerin birbirlerine yardım etmelerine olanak sağlayan bir sorumluluk paylaşım mekanizmasıdır.²⁵ Üçüncü ülkeye yeniden yerleştirme imkanı gerçekleşmediğinde ise gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere finansal yardımı söz konusu olmaktadır;²⁶ zira devletlerin yeniden yerleştirme konusunda sorumluluk paylaşımı içerisine girmek istemedikleri durumda, uzun süre çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkeler, herhangi bir kalıcı çözüme ulaşılamaması durumunda ekonomik, sosyal ve güvenlik problemlerinin merkezi haline gelmektedirler.²⁷ Özellikle de Türkiye’de ekonomideki kötüleşme ve Covid 19 pandemisinin iş gücü piyasası üzerindeki etkisiyle sosyal uyum konusundaki zorlukların arttığı görülmektedir.²⁸

Türkiye 01.06.2016 tarihinden itibaren Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması (GKA)²⁹ yükümlülükleri çerçevesinde, AB üyesi devletlerden sığınmacıları kabul etmeye başlamış³⁰ ve Türkiye-AB GKA ile “*1’e 1 Formülü*” diye ifade edilen ve geri gönderilen her Suriyeliye karşılık düzensiz yolla AB’ye geçmeye çalışmamış bir Suriyelinin AB üyesi bir ülkede yerleştirilmesine karar verilmişse de AB, yeniden yerleştirilecek Suriyeli sayısı için 76.000 kişi sınırını belirlemiştir. Dolayısıyla Türkiye’ye geri gönderilecek Suriyeli sayısı ne kadar fazla olsa da AB, 76.000’den fazla Suriyeliyi yerleştirmeyi kabul etmeyecektir. Türkiye’nin Dünya’da en fazla sayıda sığınmacıya yıllardır ev sahipliği yaptığı bir durumda, AB’nin 76.000 kişi sınırı belirlemiş olması sığınmanın insani yönünün görmezden gelinmesinin bir sonucudur. 2016 Nisan - Şubat 2023 yılları arasında Türkiye’den AB’ne yeniden yerleştirilen kişi sayısının sadece 37.397

²⁵ **UNHCR**, *Global Consultations on International Protection, Strengthening and Expanding Resettlement Today: Dilemmas, Challenges and Opportunities*, 4th Meeting, EC/GC/02/7, paragraf 5, 25.04.2002, <https://www.refworld.org/docid/3d62679e4.html>, 2023.

²⁶ **FITZPATRICK**, Joan; *Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime*, The American Journal of International Law, C. 94, S. 2, 2000, s. 68.

²⁷ **UNHCR**, *Global Consultations on International Protection/Third Track: Strengthening and Expanding Resettlement Today: Dilemmas, Challenges and Opportunities*, EC/GC/02/7, paragraf 11/a, 25.04.2002, <https://www.refworld.org/docid/3d62679e4.html>, 2023.

²⁸ **EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey*, COM/2023/543 final, Brussels, 22.9.2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:543:FIN>, 2023.

²⁹ **EUROPEAN COUNCIL**, *EU-Turkey Statement*, 18.03.2016, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>, 2023.

³⁰ AB Bakanı ve Başmüzakereci Ömer Çelik, yazılı soru önergesine yanıt vererek: “*1’e 1 Formülü kapsamında, 20 Mart 2016’dan itibaren Türkiye’den Yunan adalarına geçen bütün düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye iade edilmesine ve bu kapsamda iade edilen her Suriyeliye karşılık düzensiz yolla AB’ye geçmeye çalışmamış bir Suriyelinin bir AB ülkesine yerleştirilmesine karar verilmiştir.*” dedi. bkz., **ANADOLU AJANSI**, AB Bakanı ve Başmüzakereci Çelik: AB üye ülkelere 5 bin 24 Suriyeli gönderildi, 23.05.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ab-bakani-ve-basmuzakereci-celik-ab-uye-ulkelerine-5-bin-24-suriyeli-gonderildi/824202>, 2023.

kişi ile sınırlı kaldığı görülmektedir.³¹ Bu durum Suriyeli geçici korunanların uluslararası sorumluluğunun adil bir şekilde paylaşılmadığını ve sorumluluğun Türkiye'ye üzerinde bırakıldığını açıkça göstermektedir.

B. Avrupa Birliği Fonlarının Kapsamı

AB'nin geçici korunan Suriyelilerin uluslararası sorumluluğunun paylaşımına yaklaşımı sadece kendi belirlediği miktarda ve yöntemdeki finansal yardımlar olarak gerçekleşmektedir. Bu anlamda Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye-AB GKA neticesinde AB, 6 milyar euro yardım kararlaştırılmış ve 2022 yılı sonu itibarıyla toplam 6 milyar euronun 5 milyar eurosu belirli projeler kapsamında harcanmıştır.³²

AB, ilk kısmı 2021 ortalarına kadar devam eden ve ikinci kısmı da 2025 ortalarına kadar devam edecek projeleri finanse etmek için toplam 6 milyar Euro olarak kararlaştırılmıştır. Ancak AB söz konusu yardımların uygulanmasını, Türkiye'nin 29.11.2015 tarihli Ortak Eylem Planı (The EU-Turkey Joint Action Plan of 29 November 2015) ve Türkiye-AB GKA (The EU-Turkey Statement of 18 March 2016)³³ ile üstlenilen taahhütlerine tam olarak uyması şartına bağlamıştır. AB insani yardımda 1257/96 sayılı Konsey Tüzüğü'nü esas almaktadır. AB Türkiye'ye yönelik yardımları, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), BMMYK, Uluslararası Kızılhaç Dernekleri Federasyonu (IFRC), Dünya Vizyonu, Danimarka Mülteci Konseyi, UNICEF, Çocukları Kurtarın Vakfı, Uluslararası Tıp Birlikleri gibi uygulama ortakları ile gerçekleştirmektedir.³⁴

Söz konusu finansal yardımın 1.5 milyar eurosu eğitime ayrılmıştır. Örneğin *Şartlı Eğitim Yardım Programı (CCTE)* kapsamında sunulan nakit desteklerle, çocukların okula erişimlerinin ve düzenli devam edebilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Şartlı Eğitim Yardımı çerçevesinde yapılan ödemeler,

³¹ **EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey*, COM/2023/543 final, Brussels, 22.9.2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:543:FIN>, 2023.

³² **EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey*, COM/2023/543 final, Brussels, 22.9.2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:543:FIN>, 2023.

³³ **EUROPEAN COUNCIL**, *EU-Turkey Statement*, 18.03.2016, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>, 2023.

³⁴ **EUROPEAN COMMISSION**, *EU Facility for Refugees in Turkey*, 28.09.2023, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-09/Facility%20table_Sep%202023.pdf, 2023.

anaokulundan 8. sınıfa kadar kız çocuklarına aylık 60 TL, erkek çocuklarına aylık 55 TL; lise (9. - 12. sınıf arası) çağındaki kız çocuklarına aylık 90 TL, erkek çocuklarına ise aylık 70 TL olarak belirlenmiştir. Söz konusu program Türk Kızılay, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. 2003 yılından bu yana Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çocuklara yönelik uygulanan Şartlı Eğitim Yardımı Programının (ŞEY) kapsamı, 2017 yılı itibarıyla genişletilerek; Avrupa Birliği, Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) Birimi, ABD Nüfus, Mülteciler ve Göç Dairesi (USBPRM) ve Norveç Hükümetinin sağladığı fonlarla Türkiye’deki yabancı uyruklu çocuklara yönelik olarak uygulanmaya başladı. Program kapsamında iki aylık periyotlarda yapılan ödemeler okula düzenli devam etme şartına bağlıdır. Okula devam edilen aya dair ödemenin hak edilebilmesi için o ay içerisinde 4 günden fazla devamsızlık yapılmaması (%80 veya daha yüksek bir devamlılık oranı sağlanması) gerekmektedir. Türkiye genelinde çocuk koruma özelinde ofisler bulunmaktadır. Program kapsamında devamsızlık yapan çocukların belirlenmesi, koruma kapsamındaki risklerinin belirlenmesi ve takip edilmesi süreçleri hassasiyetle gerçekleştirilmektedir. Mart 2022 itibarıyla 508.921 çocuk programdan yararlanmaktadır.³⁵

“Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES)”, Geçici Koruma Altındaki çocukların, Türkiye’deki eğitime erişimlerine katkıda bulunmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen bir eğitim projesidir. PIKTES bütçesinin tamamı, Avrupa Birliği tarafından, “Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT)” anlaşması çerçevesinde doğrudan hibe yöntemiyle karşılanmaktadır. 03.10.2016 tarihinde başlatılan Proje, halen ülkemizin 26 ilinde sürdürülmektedir. 2018 yılı Aralık ayında 2. fazına başlayan PIKTES Projesi 2022 yılı Ekim ayına kadar devam etmiştir.

1.507.038 kişinin düzenli nakit yardımı aldığı *Sosyal Uyum Yardım Programı* Türk Kızılay, Aile, ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ile ortaklaşa yürütülmekte ve Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi (ECHO) tarafından fonlanmakta, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NİGM) ile Göç İdaresi Başkanlığı tarafından desteklenmektedir. Program kapsamında sağlanan nakit destekler, aylık, kişi başı 155 TL’nin yararlanıcı ailenin KIZILAY-KART’ına yüklenmesiyle gerçekleştirilmektedir.

³⁵ **TÜRK KIZILAY**, *Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı*, Mayıs 2017, <https://platform.kizilaykart.org/tr/sey.html>, 2023.

AB finansal yardımının 800 milyon eurosu ise sağlık alanına ayrılmıştır. *SIHHAT*, Suriyeli geçici korunanların sağlık hizmetlerine eşit ve ücretsiz erişim sağlamaları için Sağlık Bakanlığı'nı destekleyen bir projedir ve sayıları 180'e ulaşan Göçmen Sağlığı Merkezleri'nde %79'u Suriye kökenli olmak üzere 4.091 sağlık personeli istihdam edilmektedir.³⁶ Şubat 2022 tarihindeki güncel verileri içeren ve 24 Mayıs 2022 tarihinde Avrupa Birliği resmi gazetesinde yayınlanan Türkiye'ye Yönelik AB yardımları hakkındaki 6. yıllık rapor Hayat/Dörtüyl ve Kilis'teki hastane projelerinin %95 oranında tamamlanmış olduğundan bahsederken yeniden yerleştirmeye hemen hemen hiç değinmemektedir.

Sığınmacı akınından en çok etkilenen bölgelerde belediyelere yönelik su temini, atık yönetimi gibi alanlara ayrılmak üzere 380 milyon euro ayrılmıştır. Temel ihtiyaçlar ve sosyo-ekonomik destek için 2.83 milyar euro ayrılmıştır. 22.09.2023 tarihli AB Raporunda AB fonlarının aktarıldığı özellikle altyapı projelerinde Türkiye'de artan enflasyon, Türk Lirası'ndaki devalüasyon ve buna bağlı olarak inşaat malzemelerindeki fiyat artışları gibi faktörler sebebiyle projelerin uygulanmasında zorluklar ve eksiklikler olduğu ifade edilmiştir.³⁷

AB her zaman göçü sınırlarının dışında yönetme isteğiyle hareket ederek geçici korunan Suriyelilerin uluslararası sorumluluğunun adil bir şekilde paylaşımına katkı sağlamak yerine finansal katkı sağlamayı tercih etmekte ve bunu da belirli projelere finansman sağlayarak gerçekleştirmektedir.³⁸ Zira sadece Türkiye için değil, Ürdün ve Lübnan gibi bölgedeki diğer ülkelere de finansal yardım sağlamaktadır.

C. Avrupa Birliği Fonlarının Uluslararası Sorumluluk Paylaşımında Yeterli Olmaması

BM Göç ve Kalkınma Genel Sekreterliği önceki Özel Temsilcisi Peter Sutherland'ın da ifade ettiği gibi, bugün sorumluluk paylaşımı yakınlığa göre sorumluluk anlamına geliyor. Bu durumda sorumluluk paylaşımına yönelik 1951 Cenevre Antlaşması da dahil olmak üzere bağlayıcı bir düzenlemenin bulunmaması etkili olmaktadır. Oysa sorumluluk paylaşımını belirleyen en

³⁶ EUROPEAN COMMISSION, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Sixth Annual Report on the Facility for Refugees in Turkey*, Brussels, COM(2022) 243 final, 24.05.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A243%3AFIN&qid=1653497344016>, 2023.

³⁷ EUROPEAN COMMISSION, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey*, COM/2023/543 final, Brussels, 22.9.2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:543:FIN>, 2023.

³⁸ ARIKAN, s. 33

önemli kriter, bir şemsiye terim olan “*absorpsiyon (soğurma) kapasitesi*” yani genel olarak sosyo-ekonomik kriterdir ki bu gayri safi milli hasıla, ortalama yaşam beklentisi, istihdam, arazi kaynaklarının yeterliliği gibi çeşitli göstergeler değerlendirilerek ölçülür.³⁹ Ancak uygulamada coğrafi yakınlık kriteri geçerli olmakta ve ilk sığınma ülkesi üzerinde sorumluluk büyük ölçüde kalmaktadır.⁴⁰

Geçici korunanlara sağlanan AB fonları tamamen AB’nin kendi kararına ve gönüllülük esasına göre gerçekleştiğinden miktarı ve yöntemini de kendileri belirlemektedir.⁴¹ AB’nin geçici korunanlara yönelik sağladığı fonlar sadece uluslararası sorumluluk paylaşımı amacıyla değil aksine göçü kendi sınırlarının dışında yönetme isteğiyle gerçekleştirilmektedir. Zira Suriye’deki kitlesel akından etkilenme olasılığı coğrafi olarak daha fazla olan AB, finansal yardım sağlarken, coğrafi uzaklık sebebiyle söz konusu kitlesel akınlardan etkilenme olasılığı daha düşük olan gelişmiş devletlerin finansal yardım sağlamadığı görülmektedir.⁴²

Türkiye’den AB’ne geçişlerin önlenmesi karşılığında finansal yardım sağlanması yaklaşımının sorumluluk paylaşımına uygun olmadığı açıktır. Sorumluluk paylaşımına yönelik iş birliğinin sadece AB’nin yaptığı gibi belirli projelere ayrılan fonlarla finansal yardım sağlanması yoluyla gerçekleştirilmesi kabul edilmemeli özellikle yeniden yerleştirme kalıcı çözüm yolunda sayıları on binlerle değil Türkiye’nin sayıları milyonları aşan geçici korunanlara ev sahipliği yaptığı dikkate alınarak gerçekten sorumluluk paylaşımına uygun şekilde yeniden yerleştirme sağlanmalıdır.

Türkiye’nin 2011 yılından itibaren Suriyeli geçici korunanlara yönelik yaptığı harcamaların 2019 yılı itibariyle 40 milyar doları olduğu ifade edilirken;⁴³ AB’nin finansal yardımlarının 2023 yılı itibariyle toplamda sadece 10 milyar Euro’ya yaklaştığı dikkate alındığında,⁴⁴ göç gibi maliyetin çok ötesinde sosyal

³⁹ KRITZMAN-AMIR, s. 372.

⁴⁰ KRITZMAN-AMIR, s. 373

⁴¹ FUJIBAYASHI, Hirotaka, *Why Do States Contribute to the Global Refugee Governance? Fiscal Burden-Sharing in the Post-2011 Syrian Refugee Crisis*, International Interactions Empirical and Theoretical Research in International Relations, C. 48, S. 3, 2022, s. 347.

⁴² FUJIBAYASHI, s. 368.

⁴³ BİRGÜN, *Erdoğan: Sığınmacılar için harcadığımız para 40 milyar doları aşmış durumda*, 17.12.2019, <https://www.birgun.net/haber/erdogan-siginmacilar-icin-harcadigimiz-para-40-milyar-dolari-asmisdurumda-280421>, 2023.

⁴⁴ EUROPEAN COMMISSION, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey*, COM/2023/543 final, Brussels, 22.9.2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:543:FIN>, 2023.

kırılganlıkları⁴⁵ da barındıran bir durumda AB'nin sağladığı finansal yardımın adil bir sorumluluk paylaşımına uygun düşmediği de açıktır.⁴⁶

D. Geçici Korunan Suriyelilerin Uluslararası Sorumluluğunun Paylaşılmasına Yönelik Çözüm Önerileri

Sığınma arayanların sığınma ülkesine sorumluluk yüklediği şüphesizdir.⁴⁷ Ancak 1951 tarihli Cenevre Antlaşması Başlangıç Kısımında da belirtildiği gibi mülteci sorunun uluslararası iş birliği olmaksızın çözüme kavuşabilecek bir mesele olmadığı açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla sorumluluğun uluslararası olarak paylaşılması gerektiği açıktır.⁴⁸ Bugüne kadar sorumluluk paylaşımına ilişkin uluslararası kapsamda bağlayıcı bir düzenleme yapılmamış olması bugünkü gelinen durumda önemli bir etkiye sahiptir.

2016 tarihli Göçmenler ve Mültecilere İlişkin New York Deklarasyonu 68. paragrafı sorumluluğun adil şekilde paylaşılmasında, devletler arasındaki kaynakların ve kapasitelerin farklılığı ile mevcut katkıların göz önünde alınacağını ifade etmişse de hem bağlayıcı değildir hem de sorumluluk paylaşımının nasıl gerçekleştirileceği yer almaktadır. Bu sebeple söz konusu Deklarasyona yapılacak bir ek ile sorumluluk paylaşım mekanizmasının açık ve şeffaf bir şekilde düzenlenmesi önerilmektedir.⁴⁹ Ancak bu durumda da söz konusu düzenlemenin bağlayıcı olması gerektiği açıktır. Zira devletlerin söz konusu sorumluluk paylaşımına katılımlarının gönüllülük esasına dayalı olmadığı bağlayıcı bir uluslararası düzenleme, coğrafi yakınlık sebebiyle sığınma arayanların sorumluluğunun sadece en yakındaki devletlerin üzerine bırakılmasının önüne geçerek adil bir sorumluluk paylaşımı sağlayacaktır.

Sorumluluk paylaşımına ilişkin uluslararası çevre hukukunda kabul edilen “*ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkesinin*” sığınma arayanların sorum-

⁴⁵ Avrupa Birliği Komisyonu'nun 26.05.2021 tarihli Rapor'unda da belirttiği gibi Suriyeli sığınma arayanların uzun süreli ülkede kalışları, sığınma arayanlar ve ev sahibi ülke toplumu arasındaki sosyal uyumda artan zorluklara neden olmaktadır. bkz., **EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Fifth Annual Report on the Facility for Refugees in Turkey*, Brussels, COM(2021) 255 final, 26.05.2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0255&qid=1646056022955>, 2023.

⁴⁶ **ARIKAN**, s. 34

⁴⁷ **KRITZMAN-AMIR**, s. 359.

⁴⁸ **COOK**, Benjamin; *Methods in Its Madness: The Endowment Effect in an Analysis of Refugee Burden-Sharing and Proposed Refugee Market*, Georgetown Immigration of Law Journal, C. 19, 2004, s. 337-338.

⁴⁹ **INELI-CIGER**, Meltem; *The Global Compact on Refugees and Burden Sharing: Will the Compact Address the Normative Gap Concerning Burden Sharing?*, Refugee Survey Quarterly, C. 38, S. 2, 2019, s. 132

luluğunun paylaşılmasında da benimsenmesi tavsiye edilmektedir;⁵⁰ zira sığınma arayanların korunması ve soruna çözüm üretilmesi devletlerin ortak sorumluluğundadır.⁵¹ Devletlerin kapasite ve kaynak farklılıkları sebebiyle de sorumluluk paylaşım düzenlemelerine farklı şekilde katkıda bulunmaları öngörülmektedir. Nasıl ki 1967 Protokolü zaman ve coğrafi sınırlamayı kaldırdıysa şimdi en çok ihtiyaç duyulan sorumluluk paylaşımına ilişkin mekanizmanın oluşturulmasında 1951 Cenevre Antlaşması'na yapılacak ek bir protokol ile mültecilerin korunmasına ilişkin devletlerarası adil sorumluluk paylaşımının düzenlenmesi gerekir ki geçici koruma rejimi tamamlanmış olsun.⁵²

Sonuç

BM tarafından uluslararası kapsamı ve niteliği kabul edilen göç, çözümü uluslararası iş birliği olmaksızın başarıya ulaşamayacağından, göç konusunda uluslararası iş birliğinin gerektiği açıktır. BMGK, 19.09.2016 tarihinde aldığı kararı ile “Göçmenler ve Mültecilere İlişkin New York Deklarasyonu”nu⁵³ kabul etmiş ve sığınma arayanlara etkin koruma sağlanmasında sorumluluk paylaşımının önemi vurgulanmıştır. Yine BMGK, 19.12.2018 tarihli kararı ile “Düzenli, Sistemli ve Güvenli Göç İçin Küresel Mutabakat”ı⁵⁴ kabul etmiştir. Ancak devletler daha fazla sorumluluk paylaşımının gerekliliğini kabul etseler de kendilerini herhangi bir somut yükümlülük altına koyacak bağlayıcı düzenlemeler konusunda isteksiz olduklarında söz konusu mutabakat da devletlerin gönüllü olarak finansman sağlamasına dayalı olan, bağlayıcı olmayan bir belgedir.

Geçici korunanlara sağlanan AB fonları, tamamen AB'nin kendi kararına ve gönüllülük esasına göre gerçekleştiğinden miktarı ve yöntemini de AB kendisi belirlemektedir. Türkiye'den AB'ne geçişlerin önlenmesi karşılığında fi-

⁵⁰ HATHAWAY, s. 97; INELI-CIGER, Meltem; *İklim Değişikliği ile Mücadelede Devletlerin Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Uluslararası Hukukta Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar İlişkisi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 164; MAVROPOULOU, Elisavet; *Responsibility Sharing in International Refugee Law: Towards Differentiated Legal Obligations*, 2021 PhD Thesis, University of Westminster, s. 235-237.

⁵¹ FONTEYNE, J.-P. L.; *Burden-Sharing: An Analysis of the Nature and Function of International Solidarity in Cases of Mass Influx of Refugees*, Australian Year Book of International Law, C. 8, 1978-1980, s. 188.

⁵² WALL, Patrick; *A New Link in the Chain: Could a Framework Convention for Refugee Responsibility Sharing Fulfil the Promise of the 1967 Protocol*, International Journal of Refugee Laws. 236.

⁵³ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY (UNGA), *New York Declaration for Refugees and Migrants*, A/Resolution/71/1, 19.09.2016, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf, 2023.

⁵⁴ UNGA, *The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*, A/RES/73/195, Seventy-third session, 19.12.2018, https://digitallibrary.un.org/record/1660537/files/A_RES_73_195-EN.pdf, 2023.

nansal yardım sağlanması yaklaşımının sorumluluk paylaşımına uygun olmadığı açıktır. Sorumluluk paylaşımına yönelik iş birliğinin sadece AB'nin yaptığı gibi belirli projelere ayrılan fonlarla finansal yardım sağlanması yoluyla gerçekleştirilmesi kabul edilmemeli özellikle yeniden yerleştirme kalıcı çözüm yolu ile sayıları on binlerle değil Türkiye'nin sayıları milyonları aşan geçici korunanlara ev sahipliği yaptığı dikkate alınarak gerçekten sorumluluk paylaşımına uygun şekilde yeniden yerleştirme sağlanarak adil bir sorumluluk paylaşımı gerçekleştirilmelidir.

2016 tarihli *Göçmenler ve Mültecilere İlişkin New York Deklarasyonu* 68. paragrafı sorumluluğun adil şekilde paylaşılmasında, devletler arasındaki kaynakların ve kapasitelerin farklılığı ile mevcut katkıların göz önünde alınacağını ifade etmişse de hem bağlayıcı değildir hem de sorumluluk paylaşımının nasıl gerçekleştirileceği yer almaktadır. Bu anlamda sorumluluk paylaşımına ilişkin uluslararası çevre hukukunda kabul edilen “*ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkesinin*” sığınma arayanların sorumluluğunun paylaşılmasında da benimsenmesi gerekmektedir. Devletlerin kapasite ve kaynak farklılıkları sebebiyle sorumluluk paylaşım düzenlemelerine farklı şekilde katkıda bulunmalarını açık ve şeffaf bir şekilde öngören bağlayıcı bir düzenleme uluslararası adil bir sorumluluk paylaşımı için önemli bir gerekliliktir.

Kaynakça

- AKRAM**, Susan M.; *Protecting Syrian Refugees: Laws, Policies, and Global Responsibility Sharing Report Summary*, Middle East Law and Interdisciplinary Governance Journal, C. 7, s. 287-318, 2015.
- ANADOLU AJANSI**, *AB Bakanı ve Başmüzakereci Çelik: AB üye ülkelere 5 bin 24 Suriyeli gönderildi*, 23.05.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ab-bakani-ve-basmuzakereci-celik-ab-uye-ulkelerine-5-bin-24-suriyeli-gonderildi/824202>, 2023.
- ARIKAN**, Gökçe; *Göç Hukukunda Yabancıya Sağlanan Uluslararası, Bölgesel ve Ulusal Koruma*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- BETTS**, Alexander, **COSTELLO** Cathryn, **ZAUN**, Natascha; *A Fair Share: Refugees and Responsibility-Sharing*, 2017, <https://www.delmi.se/en/publications/report-and-policy-brief-2017-10-a-fair-share-refugees-and-responsibility-sharing/>, 2023.
- BİRGÜN**, *Erdoğan: Sığınmacılar için harcadığımız para 40 milyar doları aşmış durumda*, 17.12.2019, <https://www.birgun.net/haber/erdogan-siginmacilar-icin-harca-digimiz-para-40-milyar-dolari-asmisdurumda-280421>, 2023.
- COOK**, Benjamin; *Methods in Its Madness: The Endowment Effect in an Analysis of Refugee Burden-Sharing and Proposed Refugee Market*, Georgetown Immigration of Law Journal, C. 19, s. 333-360, 2004.
- DOWD**, Rebecca, **MCADAM**, Jane; *International Cooperation and Responsibility Sharing to Protect Refugees: What, Why and How*, International and Comparative Law Quarterly, C. 66, s. 863-892, 2017.
- EUROPEAN COMMISSION**, *Commission Decision C(2015) 9500 of 24.11.2015 on the coordination of the actions of the Union and of the Member States through a coordination mechanism - the Refugee Facility for Turkey*, Strasbourg, C(2015) 9500 final, 24.11.2015, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/commission_decision_on_facility_for_refugees_in_turkey_24_november.pdf, 2023.
- EUROPEAN COMMISSION**, *Commission Decision of 24 November 2015 on the coordination of the actions of the Union and of the Member States through a coordination mechanism - the Refugee Facility for Turkey*, (2015/C 407/07), 8.12.2015, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015D1208\(02\)&rid=1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015D1208(02)&rid=1), 2023.
- EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Fifth Annual Report on the Facility for Refugees in Turkey*, Brussels, COM(2021) 255 final, 26.05.2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0255&qid=1646056022955>, 2023.
- EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Sixth Annual Report on the Facility for Refugees in Turkey*, Brussels, COM(2022) 243 final, 24.05.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A243%3AFIN&qid=1653497344016>, 2023.

- EUROPEAN COMMISSION**, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey*, COM/2023/543 final, Brussels, 22.9.2023, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM: 2023: 543: FIN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2023:543:FIN), 2023.
- EUROPEAN COMMISSION**, *EU Facility for Refugees in Turkey*, 28.09.2023, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-09/Facility%20table_September2023.pdf, 2023.
- EUROPEAN COUNCIL**, *EU-Turkey Statement*, 18.03.2016, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>, 2023.
- FITZPATRICK**, Joan; *Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime*, *The American Journal of International Law*, C. 94, S. 2, s. 279-306, 2000.
- FUJIBAYASHI**, Hirotaka, *Why Do States Contribute to the Global Refugee Governance? Fiscal Burden-Sharing in the Post-2011 Syrian Refugee Crisis*, *International Interactions Empirical and Theoretical Research in International Relations*, C. 48, S. 3, s. 345-373, 2022.
- FONTEYNE**, J.-P. L.; *Burden-Sharing: An Analysis of the Nature and Function of International Solidarity in Cases of Mass Influx of Refugees*, *Australian Year Book of International Law*, C. 8, s. 162-188, 1978-1980.
- GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI**, *Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli-ler*, 14.12.2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 2023.
- HATHAWAY**, James C.; *A Global Solution to a Global Refugee Crisis, On the Agenda*, *The Refugee Crisis and European Integration*, *European Papers*, C. 1, S. 1, s. 93-99, 2016.
- INELI-CIGER**, Meltem; *The Global Compact on Refugees and Burden Sharing: Will the Compact Address the Normative Gap Concerning Burden Sharing?*, *Refugee Survey Quarterly*, C. 38, S. 2, s. 115-138, 2019.
- INELI-CIGER**, Meltem; *İklim Değişikliği ile Mücadelede Devletlerin Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Uluslararası Hukukta Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.
- KRITZMAN-AMIR**, Tally; *Not in My Backyard: On the Morality of Responsibility Sharing in Refugee Law*, *Brooklyn Journal of International Law*, C. 34, S. 2, s. 355-394, 2009.
- LILIANA LYRA**, Jubilut, **WELLINGTON PEREIRA**, Carneiro; *Resettlement in Solidarity: A New Regional Approach Towards a More Humane Durable Solution*, *Refugee Survey Quarterly*, C. 30, S. 3, s. 63-86, 2011.
- MARTIN**, Susan F., **DAVIS**, Rochelle, **BENTON**, Grace, **WALIANYS**, Zoya; *International Responsibility-Sharing for Refugees: Perspectives from the MENA Region*, *Geopolitics, History, and International Relations*, C. 11, S. 1, s. 59-91, 2019.
- MAVROPOULOU**, Elisavet; *Responsibility Sharing in International Refugee Law: Towards Differentiated Legal Obligations*, 2021 PhD Thesis, University of Westminster.

- SCHUCK**, Peter H.; *Refugee Burden-Sharing: A Modest Proposal*, Yale Journal of International Law, C. 22, s. 243-297, 1997.
- SUHRKE**, Astri; *Burden-Sharing during Refugee Emergencies: The Logic of Collective versus National Action*, Journal of Refugee Studies, C. 11, S. 4, s. 396-415, 1998.
- THIELEMANN**, Eiko, **WILLIAMS**, Richard, **BOSWELL**, Christina; *What System of Burden-Sharing between Member States for the Reception of Asylum Seekers?*, 2010, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/419620/IPOL-LIBE_ET\(2010\)419620_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/419620/IPOL-LIBE_ET(2010)419620_EN.pdf), s. 26, 2023.
- TÜRK KIZILAY**, *Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı*, Mayıs 2017, <https://platform.kizilaykart.org/tr/sev.html>, 2023
- UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES (UNHCR)**, *The Global Compact on Refugees (Final Draft)*, 26.06.2018, <https://www.unhcr.org/events/conferences/5b3295167/official-version-final-draft-global-compact-refugees.html>, 2023.
- UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY (UNGA)**, *New York Declaration for Refugees and Migrants*, A/Resolution/71/1, 19.09.2016, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf, 2023.
- UNITED NATIONS SECRETARY GENERAL**, *In Safety and Dignity: Addressing Large Movements of Refugees and Migrants: Report of the Secretary-General*, UN Doc A/70/59, paragraf 3, 21.04.2016, <https://digitallibrary.un.org/record/828239>, 2023.
- UNGA**, *The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*, A/RES/73/195, Seventy-third session, 19.12.2018, https://digitallibrary.un.org/record/1660537/files/A_RES_73_195-EN.pdf, 2023.
- UNGA**, *Zero Draft of a Global Compact on Responsibility Sharing for Refugees*, attachment to a letter from the co-facilitators of the UN summit, paragraph 68, New York, 30.06.2016, <https://www.unhcr.org/media/zero-draft-global-compact-responsibility-sharing-refugees>, 2023.
- UNHCR**, *Global Consultations on International Protection, Strengthening and Expanding Resettlement Today: Dilemmas, Challenges and Opportunities*, 4th Meeting, EC/GC/02/7, paragraf 5, 25.04.2002, <https://www.refworld.org/docid/3d62679e4.html>, 2023.
- WALL**, Patrick; *A New Link in the Chain: Could a Framework Convention for Refugee Responsibility Sharing Fulfil the Promise of the 1967 Protocol*, International Journal of Refugee Law, C. 29, S. 2, s. 201-237, 2017.